

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

סוגיה ס: דיני צואה לקריאת שמע (5): צואה עוברת

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

סוגיה ס: דיני צואה לקריאת שמע (5): צואה עוברת

*

רקע

נחלקו האמוראים אם דין צואה עוברת כדין צואה עומדת.

מקורות

- א. גמ' כה. "אתמר צואה עוברת... אע"ג דסליק מנהרא"
 ב. רמב"ם הל' קריאת שמע פ"ג הי"ג, וכסף משנה ד"ה צואה
 ג. שו"ע סי' עו סע' ג, ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

צואה עוברת - אביי אמר: מותר לקרות קריאת שמע. רבא אמר: אסור לקרות קריאת שמע.
 [גמ' כה.]

נחלקו אביי ורבא אם מותר לקרוא קריאת שמע כשיש צואה עוברת בד' אמותיו. רבא סובר שאסור מפני שהצואה במחנהו, והרי מחנהו אינו קדוש, ואביי סובר שצואה עוברת אינה מונחת במחנה, אינה קובעת את זהותו וממילא אינה יכולה לפגוע בקדושתו¹.

לא מפורש בדברי אביי ורבא מה דין צואה עוברת כנגדו. מסברא נראה שדין זה תלוי במחלוקת הרא"ש והרשב"א [לעיל עמ' 271]. לשיטת הרא"ש שצואה כנגדו אסורה מדין "והיה מחנין קדוש", שהתחום שמול עינו מוגדר כחלק ממחנהו, נראה שאביי ורבא חולקים גם במקרה זה. לשיטת הרשב"א שצואה כנגדו אסורה מדין "לא יראה בך ערות דבר", נראה שאם הצואה כנגדו גם אביי מודה שצריך להרחיק ממנה כמלא עינו [כך משמע מהרא"ה ד"ה אתמר צואה].

הרמב"ם [פ"ג הי"ג] פוסק: "צואה עוברת, כגון שהיתה שטה על פני המים אסור לקרות כנגדה, ופי חזיר כצואה עוברת דמי ואסור לקרות כנגדו עד שיעברו ממנו ארבע אמות". משמע מדברי הרמב"ם, וכך מפרשו מהר"י אבוהב [מובא בכסף משנה], שאם הצואה עוברת מחוץ לד' אמות, מותר לקרוא כנגדה [הכסף משנה מתקשה מהו המקור לדין זה, ולכן מפרש שהרמב"ם מצריך שירחיק מלא עינו].

¹ לעיל [כד:]: למדנו שרבי יוחנן מתיר למהלך במבואות המטונפים להניח ידו על פיו ולקרוא קריאת שמע. ההיתר מבוסס על ההבנה שמהלך אינו נמצא ב"מחנה", ולכן טומאת המחנה אינה משמעותית לגביו. אביי חולק על רבי יוחנן ומחלק בין צואה עומדת וקורא מהלך לבין צואה מהלכת וקורא עומד. כשהצואה עומדת המחנה אינו קדוש, ולכן אסור לעובר במקום שאינו קדוש לקרוא קריאת שמע. כשהצואה עוברת היא אינה במחנה, וכיוון שהמחנה קדוש מותר לקרוא שם קריאת שמע.

נראה לפרש שהרמב"ם סובר כרא"ש, שצואה כנגדו אסורה מדין "והיה מחניך קדוש", ולדעתו צואה העוברת מחוץ לד' אמותיו אינה מוגדרת כצואה במחנהו, ומותר אף לרבא לקרוא כנגדה.

סיכום

נחלקו אב"י ורבא אם מותר לקרוא קריאת שמע כשבמחנהו צואה עוברת, אב"י מתיר ורבא אוסר. נחלקו הראשונים בדין צואה עוברת כנגדו: נראה לומר שלדעת הרא"ש, אב"י ורבא חולקים גם במקרה זה, ולדעת הרשב"א, שניהם מודים שצריך להרחיק מלא עיניו. הרמב"ם סובר שגם רבא מודה שחייב הרחקה מצואה עוברת הוא רק מצואה שבד' אמותיו, ואין חייב הרחקה מצואה העוברת כנגדו מחוץ לד' אמותיו.

הלכה

השו"ע [סי' עו סע' ג] פוסק שדין צואה עוברת כדין צואה עומדת, ומרחיק לפניו כמלא עיניו, ומאחוריו ד' אמות. המשנה ברורה [סק"ח] מביא שהב"ח ואל"ה רבה חולקים, ולדעתם מרחיקים מצואה עוברת ד' אמות בלבד, בין לפניו ובין לאחוריו. הוא פוסק להחמיר לכתחילה שלא לקרוא כשצואה עוברת כנגדו, ובדיעבד חוזר וקורא קריאת שמע ללא ברכות, ואינו חוזר ומתפלל.